

Cun in studi da rumantsch han ins bunas schanzas

DA LUCAS DEPLAZES / ANR

■ **Cun in studi da rumantsch han ins bunas schanzas sin il martgà da lavur, constatescha Clà Riatsch. El e Matthias Günert instrueschan lingua e literatura rumantscha a l'Universitad da Turitg.** La professura da rumantsch a Turitg è vegnida creada l'onn 1985. L'emprim professor è stà *Iso Camartin*. El ha bandunà l'universitad suenter 12 onns. Dapi 2001 docescha *Clà Riatsch* scienza litterara rumantscha. Ensemen cun ses collavuratur *Matthias Günert* – in Bernais che ha doctorà en rumantsch – instrueschan els actualmain 20 studentas e students en rumantsch. L'Universitad da Turitg dispona d'ina mesa professura (extraordinaria). Grünert – che docescha linguistica rumantscha – è pajà da la Scuola politecnica federala, grazia ad in credit spezial. A Turitg studegian studentas e students che vulan acquistar il Bachelor u il Master en rumantsch sco emprim u segund rom lateral.

Nagina concorrenza cun Friburg

«Na, l'Universitad da Turitg n'è nagina concorrenza per l'Universitad da Friburg. Nus avain tut interess che la professura da rumantsch a Friburg vegnia mantegnida», ha punctuà Riatsch envers l'Agentura da novitads rumantscha (anr). El saja led da pudair collavurar cun Friburg. Dapi 12 onns doceschia el litteratura rumantscha a Friburg, ils ultims onns sco «professeur invité». Cun ina professura cumplaina ha Friburg ina purschida pli vasta en il rom rumantsch che Turitg. Entant ch'ins po acquistar il Bachelor ed il Master en il rom principal

Structura dal studi

La refurma da Bologna stabile-scha ina mesira unitaria per prestaziuns da studi e permetta uschia la mobilitad da las studentas e dals students. Tut ils elements dal studi èn dotads cun uschenumnads «credit points». In' emprima etappa dal studi è il «Bachelor» (BA, suenter trais onns), ina segunda è il «Master» (MA, suenter ulteriurs dus onns). Ellas remplazzan il vegl studi da licenziat. Per il rumantsch pon ins acquistar in Bachelor (60 u 30 puncts) ed in Master (30 u 15 puncts).

Infurmaziuns detagliadas datti al Seminari da romanistica sut: www.rose.uzh.ch/

Clà Riatsch (dretg) e Matthias Günert lessan augmentar il dumber da students rumantschs.

FOTO L. DEPLAZES

a Friburg, fan ins a Turitg rumantsch mo sco rom lateral. Grünert punctuescha la buna collavuraziun cun la nova Scol'auta da pedagogia a Turitg. Actualmain vegnan las lecziuns da rumantsch a l'universitad frequentadas era dad otg students che vulan acquistar il diplom da scolast secundar. Riatsch ha constatà che l'interess da sudegiar rumantsch po esser da different gener. In accentuà interess per lingua e cultura rumantscha vegn da giuvenils ch'èn activs en moviments da giuventetgna sco per exempel en la Giu-Ru.

Grond squitsch finanziel

Actualmain frequentan 20 studentas e students – dudesch inscrits a l'universi-

tad ed otg inscrits a la scol'auta da pedagogia – il seminari da romanistica a l'Universitad da Turitg; durant in temp era il dumber s'augmentà a 25. En il senn da «studium generale» datti intgins students che na studegian betg rumantsch sco rom, ma rimnan puncts per lur studi cun frequentar lecziuns da rumantsch. Necessari saja da pudair mantegnair quest dumber e sche pussaivel anc al augmentar. Il squitsch finanziel sin l'universitad saja immens, conferma Riatsch. La serrada da la professura rumantscha a Friburg na fiss absolutamain nagin spendrament da la situaziun a Turitg. La basa da la retoromanistica saja l'interess da la giuventetgna rumantscha per il studi da sia lingua e litteratura. Gist ils ul-

tims onns saja il dumber da plazzas qualificadas per ils Rumantschs vegnì augmentà considerablmain, fa attent Riatsch. Uschebain tar il chantun Grischun e la confederaziun sco er tar diversas instituziuns datti plazzas, nua che enonuschientschas dal rumantsch fissan fitg impurtantas. Ils Rumantschs han l'avantatg ch'els discurren savens sper il rumantsch e tudestg era franzos u talian.

Quant rumantsch?

Clà Riatsch deplora ch'il chantun Grischun n'haja mai vulì determinar la conuschientscha u nivel da studi da rumantsch per posts che premettan ina cumpetenza rumantscha. Tuttas supplicas u interenziuns tar la regenza èn fin uss stadas invanas. La determinaziun da las cundiziuns per posts qualificads (premissas) dess als giuvens dapli motivaziun ed ina perspectiva clera per il studi da rumantsch. Quai muntass er in criteri da selecziun cler, gist uss ch'ils Rumantschs han finalmain ina lescha chantunala e federala da linguas. Bain in bun postulat per la gruppa rumantscha en il cussegl grond!

Perspectivas professionali

Il studi da rumantsch avra bleras pussaivladads professionali:

- instrucziun da rumantsch en gimnasis grischuns ed en la Scol'auta da pedagogia dal Grischun;
- instrucziun da rumantsch en scolas publicas, privatas ed en scolas autas popularas;
- promoziun linguistica ed animaziun culturala (Lia Rumantscha ed associaziuns regiunalas, Uffizi federal da cultura);
- translaziuns (chantun Grischun, confederaziun);
- bibliotecas e chasas edituras;
- meds da massa rumantschs (Radio Rumantsch, Televisiun Rumantscha, La Quotidiana, Agentura da novitads rumantscha);
- Scienza (Dicziunari Rumantsch Grischun, Archiv da litteratura a Berna)
- Professuras da rumantsch a Turitg e Friburg, docents da rumantsch en ulteriuras scolas autas.